

GYŰJTŐ: UJDA JÓZSEF

GYŰJTÉS IDEJE: 1980.

TART.: A TEMETŐK HELYZETE A TELEPÜLÉSRENDSZERBEN, A TEMETKEZÉS MÓDJA
NAGYKORPÁDON

7 lap, 1 rajz

FONDKÖZÖS MŰTÁJ: NAGYKORPÁD

SÁK MŰTÁJ. XXII. h.

PAPÍRIPARI VÁLLALAT

KISKUNHALASI GYÁRA

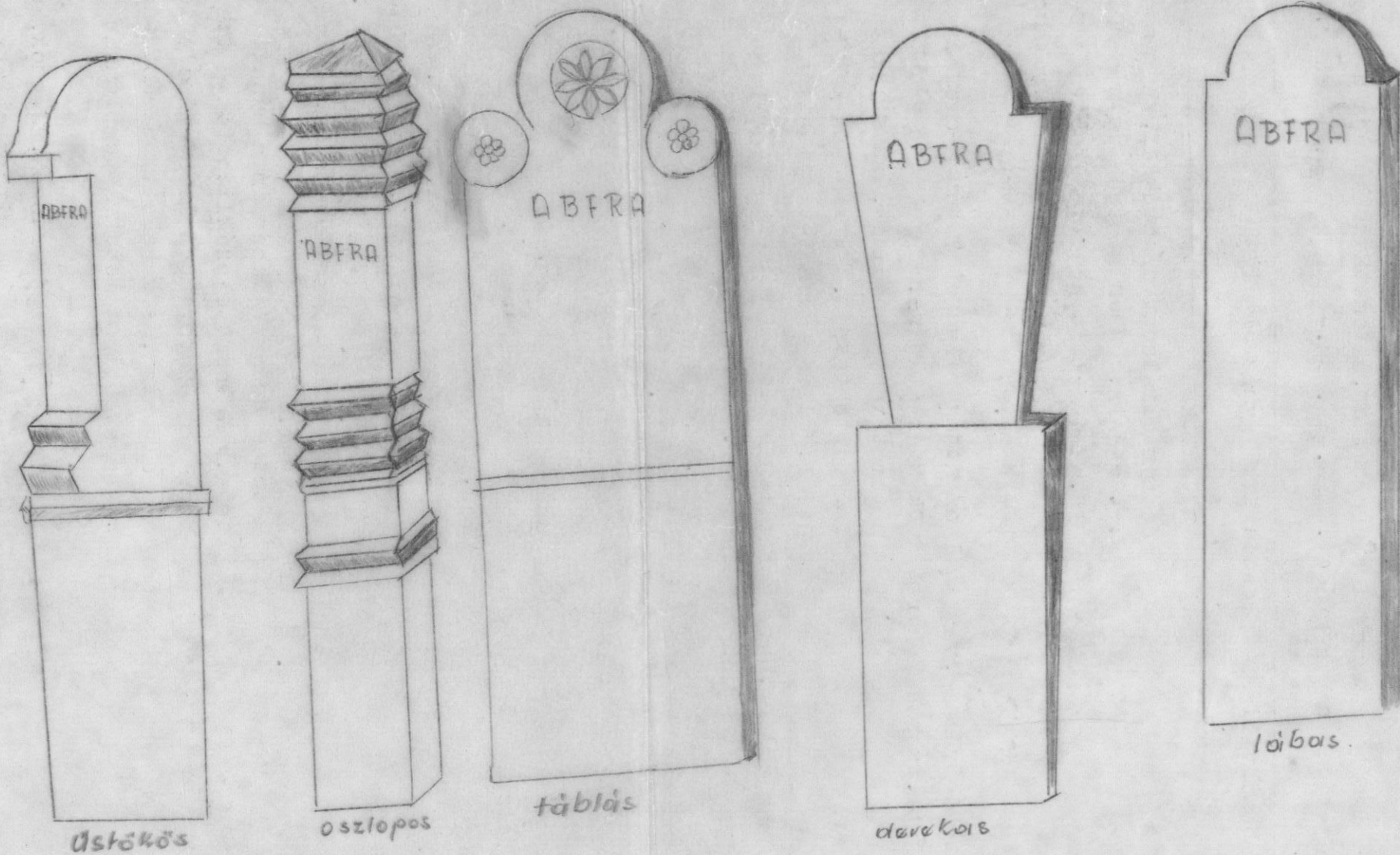
LELTÁRKÖZLÉS

ATUE NETUE A NA-47/83 - AS TETELE ALÓL

Rajzolta: Ujvári József

Magyar Nemzeti Múzeum
MA-1662/83
Királyi adomány

A nagykovácsi református temető XIX. szd. beli sírjeleiről.

Nagykovács 1980. febr. 28.-án.

A temetők helyzete a településrendszerben, a temetkezés módja a népesség szokásrendszerében Nagykorpádon. XIX.-XX.sz.d.-ban a 30-as évekig.

88

1./ A különböző vallási felekezetűek egymástól elkülönülten temetkeztek e ?.

A temetkezés egy temetőben elkülönülten, de nem elválasztva /:árokkal, vagy sövényel /:történik, hanem a sírok egymás mellett. Pld. a megjelölt határtól jobbra a ref. temetkezés, balra a ~~rom~~ kath temetkezés történik.

2./ A temetők bővülnek, vagy változtatják helyüket ? Tudnak-e elhagyott temetőkről. Ezekbe mikor temetkeztek utljára.

A temetők nem bővülnek, és helyüket nem ~~sem~~ változtatják. A korrábban /:80-100 évvel /: lezárt temetőt nyitják meg újra.

3./ Él-e annak emléke, hogy valamikor a temető a község belterületén, vagy éppen a templom körül volt ?.

Igen. A jelenlegi református templom 1830-ban épült. Előtte is templom volt a helyén, és akkörül volt a temetkezés. Körülötte emberi koponyákat, kéz, és lábszárcsontokat találtak.

4./ Van-e jelenleg több temető a község határában ?.

Van. Egy keresztyén temető /:ref és romkath. és egy izraelita temető. /: a XVIII-XIX.sz.d-ból valók. A sírok keletnyugat tájolásuak, illetve fekvésűek. A sírok mind magas fekvésűek, téglalap alakuak.

5./ A temetkezés rendje?

A tetem bucsuztatása nem a háznál történt. A tetemet elszállították a templomhoz és a cinteremben Szent Mihály lovára helyezték, és a halott bucsuztatása gyászsistentiszteleten a templomban történt.

A halottat hozzátartozók, rokonok, komák, jó barátok, idegenek virasztották. Voltak külön énekesek, akiket a család erre az alkalomra külön meghívott, és azok énekeltek egész éjszaka éjjélig.

A virrasztás általában egy éjszaka volt.
 Halotti tort tartottak, és most is tartanak
 A halott bucsuztatása a templomba volt.
 A halott temetőbe szállítása: ha ifju, vagy
 fiatalok volt, akkor Szent-Mihály lován
 barátai és komái, ha idősebb volt akkor pa-
 rasztszekéren történt a kiszállítása.
 Ravatalozó ház 1978 -óta van.

A temetést a család a rokonsággal bonyolították le.

A temetés ideje nem volt időhöz kötve;
 lehetett a hét bármely napján, vasárnap,
 vagy hétköznap, időpont megszabása nél-
 kül, amikor a haláltól számított 48 óra
 lejárt.

6/ Milyen mélyek a sírok? Milyen szélesek ?

A sírok mélysége: 150-180 cm-ig. a falajtól
 függően ^{Sílejtől} 180-190 cm. Vagyis 1 m-öl.

7./A vízenyős részeken, belvizes területeken kiemelkedettebb helyre kerültek-e a temetők?
 A temető a község területének magassabb részén helyezkedik el.

8./A nagycsaládi temetkezés nyoma fellelhető-e? Az egyes nagyobb családok elkülönülnek-e a temető l-l meghatározott részében?
 A református temetőben elkülönülés nem volt, és ma sem fordul elő. A temetkezés az elhalálozás sorrendjében történt, és történelmi ma is.

9./A temető képe a mód szerinti differenciáltságokról-e? /pl a vagyonosabbak a temető központi helyén temetkeztek-e? illetve az alacsonyabb társadalmi réteghez tartozók, a szélére szorultak: /

Az előbbi pontban foglaltak szerint. Differenciáltság nincs. A temetőben a temetkezésnél ember és ember között kiváltság nem volt. Jóíllehet azért, mert földes-urai nem itt temetkeztek.

10./Hol kaptak helyet a község kivetettjei. öngyilkosok ? /temető árkáiban
 A község kivetettjei, öngyilkosok, a református valláshoz tartozó öngyilkosok, rendszeresen a temetőben levő temetkezés sorrendjében temették el. Kivételt nem tettek. A romkath-nál az öngyilkost a temető árkába temették el.

11./Temetkeztek-e a temetőn kívül is?

12./A/gyerekeket külön helyre, külön parcellasorba temették-e ? Volt-e gyerektemető.

A gyerekeket is külön sirba temették.
külön gyerektemető nem volt.

13./Egy sirgödörbe temették-é több halottat? Pld házaspárokat egymás mellé/kadaros, gadaros, pandalos...sirok.ezek elsősorbanja kötött talaju vidékeken:/ mellékgödrös sirok.

Igen. Házaspárokat egymásmellé, egy sirba partalátevés formájában szokták temetni, és ma is csinálják.

14 ./Temetkeztek-e egymás fölé ?

Igen. Az esetben szoktak egymás fölé temetkezni, ha a szülők halála után elhalt a szülők hajadon. vagy nőtlen gyermeke, akkor azt a szülők koporsója fölé helyezik el és temetik.

15./Ki készíti el a sirgödöröt? Mikor ?/ a rokonság férfi tagjai, szomszédok, komák, /sirásó fogadott ember; a temetés napján hajnalban.

A sirgödöröt általában a rokonság, jóbarátok, és komák készítik el a temetés napján korán reggel.

16./A sirok átlagos mélysége.

A sirok átlagos mélysége változó:
150-180 cm mély.

17./A sir kiásása előtt kijelölt nagysága:

A sir hossza függ a halott nagyságától. Általában 180-200 cm. Szélessége: 100-130 cm.

18./Egy mellékgödrös sirba hány családtagot temettek el ? 1 középre+ két oldalt 1-1 ?/

Egy mellékgödrös sirba három-négy halottat is temettek el/1+2 1+ 3.:/

19./Az elhalálozás sorrendjében temették-e, vagy a férfit csak balra, a nőt csak jobbra, illetve fordítva.

A házaspárok egymás mellé való temetése nem az elhalálozás sorrendje szabja meg. Ha a férfi halt meg előbb, akkor az maradt meg a sir közepén. Ha a nő halt meg, akkor az maradt a közepén. A később meghalt bármely nemű is, azt tették a part alá.

20./A gyereket a szülők mellé, a csecsemőt a szülők, nagyszülők sirgödörébe temették-e ?

Ha gyermek szülei meghaltak, akkor azok mellé. A csecsemőt pedig ha az édesanya

is meghalt/szülésben,/akkor vele egy sírba, ha nem halt meg az édesanya, akkor legtöbbször a meghalt nagyszülők sírjába, mostanában külföldön sírba temetik.

21./Mivel kerítették a temetőt ?/árok, lycium, orgonabokrok, gyertyánsor

A temetőt árokkal és élő sövényel/lycium, gledicia:/kerítették be. Ma már azonban fasorral./keresztesfenyő, vadgesztenye, és cédrus fával. stb,

22./ Voltak-e a temetőben gyümölcsfák ?Milyen fát szoktak a halott lábaihoz./akác, ecetfa, bálványfa, szomorufűz, istenfa, /

Igen. Szoktak fát ültetni. Még pedig, Cédrus szomorufűz, keresztesfenyő, és meggyfát.

23./Milyen virágokat szoktak a sírra ültetni ?

A sírokra általában Rósvirágot, levendulát, kék és fehérliliomot, szagosmentát és fagyoly virágot, Mostanában árvácskát, szekfüt

24./Vannak-e a temetőben külöálló szobrok, keresztek, milyen régiiek.

Igen vannak. Keresztek és szobrok, 100-120 évesek.

25./Örökítsük meg rajzban, vagy fényképen a helybeli temetőben található fejfa és lábfa típusokat. A feliratok alapján állapítsuk meg, hogy egyes típusok mióta fordulnak elő a temetőben. /Egyedül-álló típusoknál igyekezzünk megállapítani, hogy más vidékről beszármazott halottak sírján állnak-e?.

Különleges formájú fejfák nincsenek, csak a helyben szokásos. A fejfák formájáról egy mellékletet csatoltam.

26./Jegyezzük fel a fejfafélék helyben használatos népi nevét, vagy neveit.

A fejfát a következő nevük szerint ismerik. Sirfa, sírjelzőfa és fejfa.

27./Írjuk össze a fejfakrészeinek helyben használatos napi elnevezéseit. X

Vannak táblás, derekas, üstökös, lábas és oszlopos fejfák. A mellékleten látható.

28./Állapítsuk meg, hogy a nők és a férfiak, öregek, fiatalok és gyermekek fejfái típusban, díszítményben, színben, vagy rájuk helyezett jelképes díszben/szalag, főkötő stb: /miben különböznek,

A fejfák típusban, kivitelezésben, nem és életkorban, semiben nem különböznek egymástól. Típusuk egy azon lehet.

29./A fejfáknál van-e nemek szerinti megkülönböztetés, vagy csak nagyságuk alapján tehetünk-e különbséget.

A régebbi fejfa nagyobb és díszesebb volt ha családfe / apa, nagyapa, /pihent a sírban

30./Festik-e? milyen színre festik a fejfákat, a szín jelez-e életkort? Mit lehet leolvasni a festésről /kor, nem /

Nem festették előbb sem, és most sem. Csak lakkal festik le, hogy ezáltal védjék a fa tartósságát. Különleges festés vörös, vagy fekete festést nem használtak soha.

31./Ad-e felvilágosítást a fejfa színe a halál módjáról /pld vörös erőszakos halált jelent:/ A halál okát megkülönböztető színes sirjelzők nem voltak és ~~nincsenek~~ most nem sem.

32./Írjuk le milyen tipikus vésett diszitmények találhatók a fejfákon, /Körbe foglalt csillag virággal kombinálva szomorufüz, kezdetleges stilizált tulipán, sziv, más fejfevirág./

A XIX. szd-ban is és most is a fejfákon szomorufüz kehely, kereszt, körbe foglalt csillag és galamb található.

33./A festés a faragás után, de diszítés előtt kerül-e a fejfára. A fejfát elkészítése után lakozzák le.

34./A diszítés, karcolás nyers színben marad, vagy utána festik.

A fejfákat elkészítés után megpucolják, letisztítják és csak azután festik le.

35./A diszítés a homlokrészre van-e karcolva, vagy a felirat alá, alakjuk vátozatos-e, diszítésük gazdag-e.

A fejfa diszítése a ~~homlok~~ homlokrészre van vésvé, vagy karcolva. Diszítése változó fiatalnál gazdag a diszítés, öregebbnél kevésbé.

36./A különböző formák /fejfaformák:/a temetőben milyen számban fordulnak elő, egyetlen példányok-e...

A XIX. szd-beli fejfák között nagyon sok egyforma volt. Különleges egyedi nem volt, mert általában mind egy kéz csinálta.

37./1-1 típus előfordul-e valamennyi temetőben?

A XIX. szd.-beli temetőben igen, előfordul valamennyi típus. De a mai temetkezésnél már nem csinálnak olyan díszes fejfákat.

38./Jelöljük meg a fejfa anyagát /tölgy, akác, /és főméreteit /magasság, vastagság./

A fejfák többsége tölgyfából készült. De készült diófából, körte és cseresznyefából.

A mostaniak általában akácfából készül. M: 120-130 cm. Sz: 0. 20-25 cm.

39./Írjuk le asirfeliratok tipikus formáit és rövidítéseit /értelmezésükkel együtt /s állapítsuk meg, hogy verses felirat mióta és milyen arányban fordul elő a fejfákon.

A régebbi azaz a XIX. és a XX. szd-ban a második világháborúig, minden sírjelzőn /fejfán legfelül az alábbi öt betű volt felvéve.

A B F R A .értelmezése: A boldog feltámadás reménye alatt. Vannak bibliai idézetek: Aki hisz ha meghal is. él az. Jézus mondá Uram ! így volt kedves ^{te} előtted. Csak az hal meg akit elfelednek. Volt egy 18 éves korban meghalt ifju Soós József felső, ~~akinek~~ 1904-beli születésű akinek fejfáján ez a felirat volt olvasható: Itt nyugszom én, Olvasod te. Olvasnám én, Nyugodnál^{te}. Ez a fejfa a temető rendezése alkalmával megsemmisült. Vannak többféle feliratok is, amelyek költőktől és falusi parasztiróktól származnak.

40./Állapítsuk meg, ki~~y~~ alkotják/ alkották/ a helybeli sírfeliratok szövegét/parasztemberek mest~~er~~emberek, kántorok, tanítók /Találhatók-e vagy voltak-e régebben kéziratos gyűjtemények.

A sírfeliratok általában tulnyomó többségében a falu parasztértelmiségétől származik. Előfordul az is hogy a falu lelkésze. vagy tanítójától származik.

41./Saját repertoárjából, vagy megrendelésre véste a szöveget a fejfára a faragó.

A család által megadott szöveget megrendelésre vésték fel.

42./Állapítsuk meg, kik készítették és készítik a fejfákat./Családtagok, fejfaragáshoz értő parasztemberek, vagy ács mesterek?/ Vannak-e, voltak-e különösen ügyes fejfakészítők?/Név, életkor foglalkozás./ Van-e fejfakészítő dinasztia?

A fejfataragásra a XIX. szd-ban és a XX. szd. elején volt minden faluban egy ilyen munkára specializált személy, aki népi sír- emlékeket készített bizonyos munkabérért, később azonban már a falusi asztalos csinálta, amely egyszerű táblás fejfa volt. Ma már a vállalat adja a koporsóval.

43./Állapítsuk meg, hogy a helybeli kapufélfalakoz alkalmaznak-e /alkalmaztak-e régebben/ a helyi fejfaformákhoz hasonló díszítőműveket? Ha igen, örökítsük meg rajzban fényképben.

A XIX szd-ban volt aki alkalmazott, de a XX. szd-ban nem lehetett találni és látni.

7.
44./Kérjük a halállal, virrasztással, ahalál előjeleivel, a hazajáró lélekkel, a temetéssel kapcsolatos hiedelmek, babonák leírását is.

A nagyanyáink és dédanyáink szerint a halottasház ablakán nem szabad benézni, mert aki benéz, az sárgaságba esik. A ~~halott~~ halottas háznál azért takarják le a tükröt, hogy ne lássák, a halott lelke, hogy száll ki az emberből. Amikor megjönnek a temetőről a rokonok, kint várják kézmosó vízzel, hogy megmossák kezüket, ezzel a mosással jelképezik az elhalt bűneinek megbocsátását. Utána belenézetnek háromszor egy tükörbe, hogy az ő saját maguk képét lássák nem halott arcát. Csak ezután engedik be őket a házba. Ha valaki fél a halottól, azzal megfogatják a halott lábán a kisujját, akkor biztos, hogy többet nem fél. Akinek a lelke hazajár annak ruháját elviszik az öntőasszonyhoz, az megönti és az öntővizet elkell vinni a temetőre és rá kell önteni a halott sirjára, az többet nem jár haza, a lelke, megpihen. Egy alkalommal éjszaka egy személy, ~~éjszaka~~ ~~közé~~ úgy éjjéltájon ment el a temető mellett és felelmében azt kérdezte a halottaktól, hogy mit csináltok halottak? És egy emberi hang azt felelte neki vissza, hogy ki aluszik, ki pipál, kimeg pedig szundikál. Az illető úgy megijedt, hogy egész hazáig szaladt.

Nagykorpád. 1980. március hó 1-én.

Vajda József
Vajda József